

---

korte berichten

IWC-vergadering neemt resolutie aan om misbruik van de walvisjacht (*Cetacea*) voor wetenschappelijke doeleinden te voorkomen

Op 25 juni 1987 werd op de vergadering van de Internationale Walvisvaart Commissie (IWC) in het Britse Bournemouth een resolutie van de VS aangenomen over de jacht op walvissen voor wetenschappelijke doeleinden.

Deze resolutie heeft tot gevolg dat de mogelijkheid tot misbruik van wetenschappelijk onderzoek aanmerkelijk is afgenomen doordat de onderzoeksprogramma's aan veel strengere voorwaarden moeten voldoen dan voorheen. Bovendien biedt het landen, en dan met name de VS (onder de Pelley Amendment en de Packwood-Magnusson Act) de mogelijkheid om sancties uit te vaardigen. Zo kan de VS landen de visserijrechten ontnemen binnen de Amerikaanse 200-

mijlzone wanneer ze in strijd met de resolutie doorgaan met de commerciële jacht onder het mom van wetenschappelijk onderzoek. Hoewel voor het aannemen van de resolutie slechts 50% van de stemmen nodig was werd de motie met meer dan 3/4 van de stemmen aangenomen: negentien stemmen voor, zes stemmen tegen (Noorwegen, Zuid Korea, IJsland, Japan, Sovjet Unie en Chili) en zeven onthoudingen. De Nederlandse delegatie stemde voor.

Omdat de diverse walvispopulaties door overbejaging enorm waren uitgedund nam de IWC in 1982 het besluit om voor onbepaalde tijd een verbod af te kondigen op de commerciële walvisvaart met ingang van het seizoen 1985/1986. Diverse landen gaan echter ondanks het moratorium door met de jacht, hetzij doordat ze bezwaar hebben aangetekend tegen het besluit (Sovjet-Unie, Japan, Noorwegen), hetzij onder het mom van we-

tenschappelijk onderzoek (IJsland, Zuid Korea en binnenkort ook Japan, Noorwegen en misschien de Sovjet-Unie).

Greenpeace is zeer verheugd met deze resolutie die een volgende stap is op weg naar een totale bescherming van deze met uitroeiing bedreigde zeezoogdieren.

Onderzoekers treffen geen Bruinvissen (*Phocoena phocoena*) aan in zuidelijke Noordzee

Nieuwe manier van bruinvisonderzoek bewijst zijn waarde

In september en oktober 1987 hebben Nederlandse en Engelse biologen een verkennend onderzoek gedaan naar de stand van de Bruinvis in de Noordzee. Het Wereld Natuur Fonds financierde dit onderzoek.

Bruinvissen verschenen tot voor zo'n dertig jaar regelmatig aan de Nederlandse kust, maar worden tegenwoordig nauwelijks meer waargenomen. Alhoewel ze tot maximaal twee meter lang worden, zijn ze moeilijk waar te nemen. Als ze boven komen om adem te halen is slechts een klein deel van hun rug zichtbaar en in tegenstelling tot dolfinen tonen ze zelden belangstelling voor boten. Doordat ze bij voorkeur in kustwateren leven en omdat de Bruinvis boven aan de voedselketen staat, is het dier gevoelig voor het groeiende gebruik en misbruik van de Noordzee.

Bij het Wereld Natuur Fonds-onderzoek zijn acoustische methoden getest waarmee de dieren ook bij zware golfslag opgespoord kunnen worden. Ondanks intensief observeren zijn geen Bruinvissen waargenomen ten zuiden van de kust van Yorkshire (dit is ter hoogte van Zuid-Denemarken). Opvallend is dat ook de zeehondenstand in deze gebieden sterk achteruitgaat. De onderzoekers concluderen dat de ingrepen door de mens in het Noordzeemilieu ook de Bruinvis waarschijnlijk direct treffen, zoals visserij, oliewinning, scheepvaart en recreatie.

Meer naar het noorden langs de Britse kust werde op sommige plaatsen wel veel Bruinvissen aangetroffen ondanks lokale activiteiten van de mens.

Het is voor de eerste keer dat op deze manier onderzoek gedaan is aan Bruinvissen. Eerder onderzoek maakte altijd gebruik van dode Bruinvissen die als bijvangst door haringvis-

sers werden gevangen. Eerder werden deze nieuwe methoden door het Wereld Natuur Fonds getest in de Indische Oceaan en rond de Galápagos eilanden.

De resultaten van dit onderzoek zijn voor het Wereld Natuur Fonds van belang voor het standpunt dat gepresenteerd werd op de Noordzee-conferentie in november in Londen.

Voor het Wereld Natuur Fonds dient behoud van het natuurlijk milieu in Noordzee en Waddenzee prioriteit te hebben, waarbij typische soorten als Bruinvis en Zeehond hun plaats moeten behouden.

De Steenmarter (*Martes foina*) in Nederland

Rond de populatie van Steenmarters in Nederland doen zich enkele opvallende ontwikkelingen voor. Sinds 1965 is de Steenmarter vrijwel geheel verdwenen uit de (noordelijke) westelijke helft van Nederland. Na 1980 is daarentegen een opvallende toename geconstateerd in de oostelijke delen van het land. Deskundigen vermoeden dat dit laatste te maken heeft met immigratie uit West-Duitsland, waar de soort onder andere toeneemt in Sleeswijk-Holstein en Nedersaksen. Een sterk argument voor dit vermoeden is de opvallende terugkeer van de Steenmarter in Oost-Groningen.

De Steenmarter is actief rond zonsondergang en zonsopkomst en in het veld houdt hij zich op bij bosjes en heggen. Als dagrustplaats gebruikt de Steenmarter: hooizolders, hooimijten enzovoort. Door de veranderde agrarische bedrijfsvoering zijn beide onderdelen (de heggen in het veld zowel als de hooizolders) van een geschikte steenmarterbiotoop verdwenen.

De toename van de Steenmarter in het oosten van het land zou veroorzaakt kunnen zijn door een betere oecologische aanpassing van de Steenmarter aan het huidige cultuurlandschap. Opvallend zijn bijvoorbeeld de recente meldingen van verkeersslachtoffers in stedelijke gebieden (Maastricht, Nijmegen, Hengelo). Verruilt de Steenmarter, gedwongen door de veranderde agrarische bedrijfsvoering, het platteland voor de stad? Zoals eerder de Merels en de Turkse Tortels? In de villawijken van de steden vindt de Steenmarter onderdak (met name in de wat oudere vil-

la's), er is veel groen (bomen en struiken), en veel voedsel (vogels, muizen, insecten, vruchten, maar ook patat met mayonaise en dergelijke). Maar of de stedelingen zo blij zijn met deze nieuwe medebewoner, is de vraag. De Steenmarter richt weinig schade aan maar geeft wel eens geluidsoverlast: nachtelijk gestommel op zolder werkt mensen op de zenuwen. Vóór de Steenmarter pleit dat hij een verdelger van ratten en muizen is. De Vereniging Das en Boom (Nijmegen) is dan ook uitgekomen met een folder met tekeningen voor de bouw van nestkasten voor de Steenmarter. Het Rijksinstituut voor Natuurbeheer ontvangt graag meldingen van Steenmarters (met name in de stad)

Jan van der Mark

S. Broekhuizen & G.J.D.M. Müskens - Wat is er met de Steenmarter *Martes foina* Erxleber 1777 in Nederland aan de hand. *Lutra* 27 : 261-273.

S. Broekhuizen - De Steenmarter. Als hij terugkomt, wat dan? *De Nederlandse Jager* 91 (19) : 411-413.

F. Maaskamp - Steenmarter en stad. *Natuur in de woonomgeving / Natuur en Milieukrant*, een uitgave van de 'Natuur en Milieu federatie Overijssel', 4 (4) oktober 1985.

Stichting Vleermuis-Onderzoek (Chiroptera)

In het voorjaar van 1987 is het Vleermuis-Atlasproject van de Stichting Vleermuis-Onderzoek (SVO) gestart. In dit project worden vrijwilligers geïnstrueerd en ingezet in een landelijk onderzoek naar de verspreiding en biotoopkeuze van vleermuizen in de zomer.

Vleermuizen zijn een bedreigde en daarom in Nederland ook beschermde diergroep. Vanuit het oogpunt van bescherming en beheer, zijn echter de verspreiding en oecologie van vleermuizen nog onvoldoende onderzocht. Wel worden reeds jaren tellingen in winterkwartieren (mergelgroeven, bunkers, kelders en dergelijke) verricht. De laatste veertig jaar laten deze tellingen, voor vrijwel alle soorten die daar gevonden worden, afnemende aantallen zien. Over de oorzaken van deze achteruitgang is maar weinig bekend. Door de ontwikkeling van zogenaamde 'vleermuis-detectors', zijn echter de mogelijkheden om vleermuizen ook in hun zomerbiotoop op te sporen, de laatste jaren sterk toegenomen. Vleermuizen oriënteren zich met behulp van voor het menselijk oor niet waar te nemen ge-

luiden. De 'vleermuis-detector' maakt deze geluiden waarneembaar en daardoor vragen vleermuizen wanneer ze actief zijn in feite voortdurend hun eigen 'zender' bij zich. De gebruikte 'echolokatie-geluiden' verschillen bovendien per soort en met behulp van een 'vleermuis-detector' is het dan ook in principe mogelijk om vleermuizen in hun vlucht te determineren.

Een subsidie van het Prins Bernhard Fonds stelde de Stichting Vleermuis-Onderzoek in staat een landelijk onderzoek naar de verspreiding en biotoopkeuze van vleermuizen in de zomer op te zetten. Dit voorjaar hebben zich reeds tachtig vrijwillige medewerkers voor het project gemeld. Deze worden nu geïnstrueerd en kunnen binnenkort 's nachts met de vleermuis-detector op pad.

De resultaten van dit thans begonnen en vijf jaar durende onderzoek zullen worden bijeengebracht in een 'Atlas van de verspreiding en de oecologie van de Nederlandse vleermuizen in hun zomerbiotoop'. Zij kunnen de basis vormen voor aanbevelingen voor bescherming en beheer van de Nederlandse vleermuispopulaties.

■ Stichting Vleermuis-Onderzoek, Harnjesweg 17, 6707 ET Wageningen.

Diareeksen roofdierenbescherming

De Nationale Campagne Bescherming Roofdieren (NCBR) beschikt over twee diareeksen in overvloeiprojektie: de Otter en inheemse roofdieren.

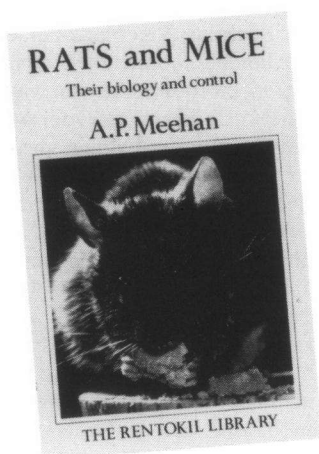
Waarschijnlijk bestaat er ook bij uw regionale vereniging interesse voor roofdieren. De beide reeksen kunnen aangevraagd worden tegen een vergoeding van Bfr. 2000 per normale vertoning. Hierbij worden vervoerskosten aan Bfr. 5/km bijgerekend (vanaf Gent of Voeren). In ruil hiervoor krijgt u een boeiende en avondvullende diavertoning met klank, voorafgegaan door een korte inleiding en de mogelijkheid tot nabespreking.

Wie geïnteresseerd is of nadere inlichtingen wenst, kan telefonisch contact opnemen bij Dirk Criel, 041 - 767 111 of Johan De Meester 091 - 856 627.

Naast beide diareeksen ontleent de NCBR ook videobanden en kleine educatieve diareeksen over roofdieren. Voorts kan u bij haar terecht voor voordrachten, informatiestands en tentoonstellingen (over roofdieren: 26 m², en de Otter 100 m²). Alle aanvragen dienen schriftelijk te worden gericht aan de: Nationale Campagne Bescherming Roofdieren, postbus 10, 9740 Gavere België.

verzamelde en zakelijk vormgegeven schat aan gegevens, die tezamen een nuttig naslagewerk kunnen vormen.

Centraal Bureau voor de statistiek. 1986. Algemene Milieustatistiek 1983-1985. Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage. Serienummer CBSC 148385. 379 bladzijden, honderden tabellen, grafieken en figuren, 15,5 x 23 cm. ISBN 90.35.705645. ISSN 0168-4833. Prijs: f 41,--.

Bestrijding van ratten en muizen (*Rattus norvegicus*, *R. rattus* & *Mus musculus*)

De Bruine Rat, Zwarte Rat en Huismuis hebben in negatieve zin als zoogdier een voor-aanstaande plaats in de historie van de mens, cultuur en economie.

Deze drie 'belangrijkste' knaagdieren van Nederland en België zijn geen van drieën oorspronkelijke dieren voor onze landen: de Huismuis heeft zich in het eerste millennium in onze regio gevestigd (relatie met graanteelt), de Bruine Rat vestigde zich in de achttiende eeuw (relatie met steden en handel) en de Zwarte Rat vestigde zich reeds in de Middeleeuwen (relatie met handel). Alle drie soorten zijn van Aziatische oorsprong en zijn niet met opzet geïntroduceerd. Reeds vele boeken zijn over deze soorten geschreven, het hier behandelde boek van Meehan is bij mijn weten het eerste dat een overzicht geeft van deze soorten in hun relatie tot de mens, hun status als ongedierte en plaatsorganisme. De manieren tot beheersing van deze drie soorten staan centraal in dit boek, dat geheel geschreven is vanuit het perspectief van het (negatieve) economische en hygiënische belang van deze drie knagers. De auteur gaat

daarbij met kennis van zaken eveneens in op de biologie van deze dieren, maar de meeste aandacht gaat toch uit naar de bestrijdingsmiddelen van deze dieren, en de praktijk van de bestrijding.

Het boek is daarmee een leuk leesboek voor de gewone, in deze diersoorten geïnteresseerde. Wie zich echter terdege in de genoemde soorten moet verdiepen, vindt ook als hij of zij een puur biologische belangstelling heeft, toch een schat aan gegevens in dit boek. Doordat de auteur een zeer uitgebreid literatuuronderzoek gepleegd heeft, kan dit zelfs zeer belangrijke informatie betreffen uit andere vakgebieden. In het bijzonder omdat met dit boek ook de biomedische en de bestrijdingsliteratuur over de betreffende diersoorten goed ontsloten is. De uitgave van het boek is keurig verzorgd.

Meehan, A.P.: *Rats and Mice. Their Biology and Control*. 383 bladzijden, 144 figuren (meest zwart-wit foto's), 76 tabellen, 1308 referenties (1984). Rentokil Ltd., East Grinstead, Groot-Brittannië. Prijs onbekend.

Opstap in de Oostvaardersplassen

Hoe kunnen natuur en recreatie samengaan? Daarover gaat dit boekje van de Landbouwuniversiteit Wageningen. Immers vaak in zijn recreatief gedrag vormt de mens een bedreiging voor de natuur. De Stichting Recreatie, de Stichting Natuur en Milieu en het Staatsbosbeheer stellen voor een recreatieve bufferzone rond de Oostvaardersplassen aan te leggen, die een effectieve en maatschappelijke aanvaardbare bescherming bieden voor het eigenlijke natuurgebied (zie 'Natuurgerichte recreatie in het Oostvaardersplassengebied'; uitgave van de Stichting Recreatie 1983).

In het boekje 'Opstap in de Oostvaardersplassen' wordt nu voor een breder publiek zichtbaar gemaakt hoe deze bufferzone er dan wel zou kunnen gaan uitzien. Eerst wordt het begrip 'natuurgerichte recreatie' nader omschreven, dan wordt onderscheid gemaakt tussen drie typen natuurgerichte recreanten: (1) de natuurvorsers, (2) de natuur- en landschapliefebbers en de (3) natuurvermaakzoekers. Elk type heeft eigen wensen wat betreft het voorzieningsniveau. Hoe deze voorzienigen er verder ook uitgaan zien, ook voor de natuurgerichte recreatie is een gezonde natuur een eerste vereiste!

Omdat de Markerwaard vooralsnog niet

wordt ingepolderd en het industrie-terrein 'De Vaart' niet aan de verwachtingen voldoet, is er meer ruimte voor de buffer gekomen. Om de draagkracht van het gebied te vergroten wordt voorgesteld een zonering aan te brengen van vrij toegankelijk via beperkt toegankelijk tot niet toegankelijk. Eenvoudige voorzieningen (een uitkijkpost, een informatiebord en observatiehut) aan de rand van het natuurgebied zijn vrij toegankelijk. Een en ander kan met elkaar verbonden worden door enkele fiets- en wandelpaden. Een heempark rond de kruising Praamweg en Knardijk moet een functioneel deel van het natuurgebied worden, en de recreatie beperkt en geconcentreerd. De grootste groep recreanten moet terecht kunnen in het natuurpark. Het middelpunt van het natuurpark wordt gevormd door een natuurstudiecentrum, waar met behulp van exposities, dia's en film duidelijk wordt gemaakt waar het in de Oostvaardersplassen nu eigenlijk om draait. Dit ruim opgezette natuurpark moet qua vegetatietypen aansluiten op de Oostvaardersplassen en ruimtelijk gesitueerd worden tussen de Noorderplassen en de Oostvaardersplassen zodat langs de Oostvaardersdijk een langgerekt natuurgebied ontstaat. De waarde van dit éne grote natuurgebied neemt dan verder toe door de vergrote omvang. En zo levert de recreatie dan nog een bijdrage aan de natuur!

J.J. van den Berg & M. van Buuren: Opstap in de Oostvaardersplassen, natuurgerichte recreatie 'n nieuw perspectief. Landbouwwuniversiteit Wageningen 1987. ISBN 90-6754-083-8.

32 pagina's, met foto's, kaartjes, tekeningen en literatuurlijst.

Gratis verkrijgbaar bij de Stichting Recreatie, postbus 80547, 2508 GM 's-Gravenhage, 070 - 500111.

Pelsdieren

Hoewel de naam van dit tijdschrift voor sommigen een andere suggestie wekt, zijn de meeste van onze lezers niet betrokken bij de pelsdierfokkerij. Berichten met betrekking tot pelsdierenfokkerij zal men doorgaans ook niet in 'Huid en Haar' aantreffen. Deze keer maken we een uitzondering voor een korte vermelding van de nieuwe pelsdierenatlas waarin zeer uitgebreid vele zoogdieren worden behandeld.

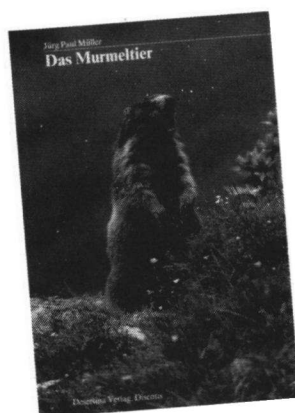
De recent uitgegeven 'Pelztieratlas' biedt in woord en beeld een overzicht over 205 soor-

ten wilde-, gedomesticeerde en huisdieren, maar in hoofdzaak wilde dieren die in het pelsdierenbedrijf toepassing kunnen vinden. Het betreft hierbij 190 zoogdieren (+ vijftien vogelsoorten), die stuk voor stuk met een zoölogische beschrijving de revue passeren: grootte, gewicht, voortplanting, levenswijze, voeding, pelskwaliteit en -structuur, natuurbescherming en andere aspecten. Daarbij wordt voor iedere soort een verspreidingskaart en een zwart-wit foto gegeven.

Deze systematische opsomming wordt voorafgegaan door een algemeen hoofdstuk van 45 bladzijden over 'de pels', dat vooral op het pelsdierenbedrijf is toegeschreven. Verschillende aspecten van vorm, functie, opbouw van de huid, histologie, haarontwikkeling, inplanting, kleur, de invloed van huisvesting en voeding op de pelskwaliteit, ziekten en parasieten komen uitgebreid aan de orde.

Het boek mist de gebruikelijke slechte papier- en fotokwaliteit van Oostduitse uitgaven, maar het is opmerkelijk genoeg gedrukt op goed hoogglanspapier en goed gebonden.

Dathe, H. & P. Schöps (ed). 1986. Pelztieratlas. V.E.B. Gustav Fischer Verlag, Jena. 323 bladzijden, 202 afbeeldingen, 177 kaarten, 263 referenties, 18,7 x 27 cm. Prijs: DM 75,-.

De Alpenmarmot (*Marmota marmota*)

De Alpenmarmot is een vrij groot knaagdier dat de meesten van ons wel eens op zomervakanties in de Alpen zullen hebben gezien, of daar zijn fluitend klinkende geluiden zullen hebben gehoord. Van deze vrijwel alleen in de Alpen voorkomende zoogdiersoort, is ondanks zijn populariteit in zijn gebied van

Reünie Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN)

Zaterdag 16 april 1988 houdt de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie een reünie. De NJN bestaat dan 67½ jaar.

De reünie vindt plaats in de Flevohof. De komst, juist ook van oud-NJNers, gelieve men spoedig te melden zodat op basis van de respons bekeken kan worden hoeveel ruimte gehuurd moet worden.

■ Opgave en informatie bij: Marja Gerding-Kuiper, Oude Postweg 207, 3711 AG Austerlitz, 03439 - 1893.

Verspreiding van de herpetofauna in Limburg, Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Zeeland 1986

Het jaarverslag van de Stichting Herpetologische Studiegroepen over 1986 geeft wederom een uitbreiding te zien van het werkgebied van de stichting. Het verspreidingsoverzicht van de amfibieën en reptielen uit 1980 tot en met 1983 bleef beperkt tot de provincie Limburg. In 1984 werd de provincie Noord-Brabant toegevoegd, terwijl in 1985 ook Gelderland werd opgenomen. Thans kunnen ook de eerste waarnemingsgegevens uit de provincies Utrecht en Zeeland worden gepresenteerd.

Na de algemene inleiding in hoofdstuk 1 wordt in hoofdstuk 2 per provincie een korte samenvatting van de activiteiten en acties naar voren gebracht. Zoals gebruikelijk bevat hoofdstuk 3 de verspreidingsgegevens op uurhokbasis (weergegeven in een kaartje en in een lijst met gemeenten en uurhokken). Hierna volgen tien artikelen waarin diverse auteurs verslag uitbrengen van door hen verricht onderzoek;

Hoofdstuk 4: Kanttekeningen bij de wettelijke bescherming van de herpetofauna van Nederland en België.

Hoofdstuk 5: Herpetologische waarden van de Curisgroeve (L.).

Hoofdstuk 6: Herpetologische waarnemingen in de Julianagroeve (L.).

Hoofdstuk 7: De Meertensgroeve te Vilt (L.) in 1986.

Hoofdstuk 8: Veedrinkpoelen in het relatienotagebied "De Mortelen" (N.-Br.).

Hoofdstuk 9: Poelenplan Baarle-Nassau/Chaaam.

Hoofdstuk 10: Boomkikkers in de Achterhoek.

Hoofdstuk 11: De herpetofauna in de Groesbeekse ruilverkaveling.

Hoofdstuk 12: Amfibieën in de Utrechtse uiterwaarden.

Hoofdstuk 13: Herpetologische studiedagen Aardenburg (Z.).

Het jaarverslag 1986 wordt afgesloten met een literatuurlijst (hoofdstuk 14) en een lijst met waarnemers welke in 1986 de in totaal 4740 waarnemingen in Limburg, Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Zeeland hebben verzameld.

Verspreiding van de herpetofauna in Limburg, Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Zeeland 1986. 110 pagina's A-4 formaat. 24 verspreidingskaarten op uurhokbasis met zwart-wit foto's van elk reptiel- en amfibiesoort. 17 figuren en 8 tabellen. 10 artikelen over diverse herpetologische onderzoeken. prijs: f 12,- voor leden van het Natuurhistorische Genootschap in Limburg en leden van de Herpetologische Studiegroepen. f 17,- voor niet-leden.

Het rapport kan besteld worden door overmaking van het vermelde bedrag + f 4,50 portokosten op giro 429851 ten name van Publicatiebureau Natuurhistorische Genootschap, Groenstraat 106, 6074 EL Melick (onder vermelding van het gewenste).

Stichting Herpetologische Studiegroepen

De Stichting Herpetologische Studiegroepen is een werkgemeenschap van het Natuurhistorische Genootschap in Limburg (NHG) en de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV). Het dagelijks bestuur van de Stichting Herpetologische Studiegroepen wordt gevormd door een voorzitter, een onder-voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Het bestuur bestaat voorts uit een vertegenwoordiger van het NHG en van de KNNV, aangevuld met ten hoogste twee leden per (provinciale) afdeling.

De doelstellingen van de stichting zijn:

- a. de bescherming van de Nederlandse herpetofauna, waaronder begrepen behoud, adequaat beheer en herstel van haar biotopen;
- b. de bevordering van natuurbehoud en milieubeheer in algemene zin.

Nadere informatie omtrent de werkwijze, contributies en dergelijke kan verkregen worden bij de landelijke secretaris of bij een van de provinciale afdelingen.

Stichting Herpetologische Studiegroepen.

Landelijk secretariaat:

H.J.M. van Buggenum, Kantstraat M10, 6112 AP St. Joost.

Herpetologische Studiegroep Limburg.
Secr.: H. van Buggenum, Kantstraat M10,
6112 AP St. Joost.

Herpetologische Studiegroep Noord-Brabant
Secr.: K. Marijnissen, Heuvelstraat 93a,
5038 AC Tilburg.

Herpetologische Studiegroep Gelderland
Secr.: R. Lenders, Tweede Walstraat 103,
6511 LS Nijmegen.

Herpetologische Studiegroep Utrecht
Secr.: Th. de Jong, Dorpsstraat 18,
4111 KS Zoelmond.

Herpetologische Studiegroep Zeeland
Secr.: K. Musters, Saffier 27,
4337 MR Middelburg.

Herpetologische Studiegroep Noord-Holland
Secr.: G.J. Martens, Grondzeiler 61,
1035 AM Amsterdam.

Herpetologische Studiegroep Zuid-Holland
Secr.: W. Willigenburg, Leeuwerikstraat 4,
3443 AZ Woerden.